

Adaptatie van gemigreerde familienamen

In een vroegere studie (1) hebben we aan de hand van de toenamen de migratie in en naar de oude Kasselrij Kortrijk bestudeerd. Daaruit bleek allereerst dat de migratie zich in de 14de eeuw nog hoofdzakelijk binnen het eigen «land», i.c. het Graafschap Vlaanderen, afspeelde. Intenser nog was de migratie binnen de kasselrij zelf, waarbij de toenamen telkens een vrij kleine afstand aflegden. Zo kwam de naam *Van Iseghem* in Izegem, Lendeledede, Harelbeke en Kortrijk voor. De heerlijkheid Heimsrode lag in Moorsele en de toenaam *Van Heimsrode* treffen we aan in de naburige gemeenten Gullegem, Wevelgem, Menen, Wervik. Toch konden ook toen al migranten uit verder gelegen gebieden genoteerd worden: *Van Parijs, van Valois, van Ludeke* (Luik), *van Namen, van Aelmaengen, van Aken, van Errefort* (Erfurt), *van Keullene, Dinghelsche, de Dene*. Dezelfde conclusies gelden voor de Ieperse persoonsnamen in de middel-eeuwen (2). De migratiekaart geeft er een heel dicht migratienet te zien in westelijk Vlaanderen. Maar ook daar zijn er uitschieters met toenamen die op migratie uit betrekkelijk verre gebieden wijzen, vooral omdat Ieper in de middeleeuwen een grote en belangrijke stad

(1) F. DEBRABANDERE, *Persoonsnamenstudie en Migratie. De herkomstnamen in de kasselrij Kortrijk 1350-1400*. *Naamkunde* 4 (1972), 134-149.

(2) W. BEELE, *Studie van de Ieperse persoonsnamen uit de Stads- en Baljuwsrekeningen 1250-1400*, (Handzame), 1975, 100-102.

was. We noemen enkele plaatsen van herkomst : Breda, Antwerpen, Hasselt, Gelderland, Aken, Keulen, Trier, Straatsburg, Marseille, Genua, Londen, Sandwich.

Anderzijds hebben we aangetoond dat onder de Kortrijkse toenamen omstreeks 1400 (3) heel wat Romaanse namen en naamvormen voorkwamen, die meestal op migratie uit het zo nabij gelegen Picardische taalgebied wezen : *Ballary, Bernage, Blancpain, Bossier, Bouchelin, Bouchier, Boustrelhier, Danset, Goudalier, Jaqueloot, Jaquemard, Cantecler, Cauchement, Cordier, Locquet, Mahieu, Malfait, Plo(u)vier, Pruedom, de Pruilly, Sakier, Sauvage, Taillefer, Trailgier, Vailgant.*

Dat vreemde plaatsnamen vanouds vertaald of aangepast werden, is een bekend verschijnsel. F. CLAES (4) geeft daar talrijke voorbeelden van bij Kiliaan : *Beune* (Bonen/Boulogne), *Cantelbergh* (Canterbury), *Dantsick* (Danzig, Pools Gdansk), *Diethouen* (Diedenhofen/Thionville), *Friburgh* (Freiburg), *Ghemblours* (Gembloers/Gembloux), *Keyzers-waerd* (Kaiserswerth), *Lutsenborgh* (Luxemburg), *Norenbeargh* (Neurenberg/Nürnberg), *Pepenhousen* (Bebenhausen), *Philips-stadt* (Philippeville), *Presborg* (Pressburg/Bratislava), *Sint Vijt* (Sankt Vith), *Surick* (Zürich), *Vrijborgh* (Freiburg), *Wirtemberg* (Württemberg) enz. A. VIAENE (5) geeft nog drastischer voorbeelden van adaptaties : *Allekanten* (Alicante), *Billebau* (Bilbao), *Dangswyck* (Danzig), *Develinghe* (Dublin), *Devenschiere* (Devonshire), *Edelberghe* (Heidelberg), *Eggremont* (Aigues-Mortes, Gard), *Fereseroyse* (Fère-sur-

(3) F. DEBRABANDERE, *Romaanse invloeden bij de Kortrijkse persoonsnamen van omstreeks 1400. De Leiegouw* 1 (1959), 95-105.

(4) F. CLAES, *Nog iets over de aardrijkskundige namen in Kiliaans Etymologicum. Naamkunde* 21 (1989), 72-99.

(5) A. VIAENE, *Kleine verscheidenheden uit Vlaamse bronnen 1300-1650*, Brugge, z.d.

Oise), *Grevenroden* (Gräfrath bij Solingen), *Heysant* (Ouessant, Bretagne), *Ysac* (Essex), *Luceboenen* (Lissabon), *Luyc* (Lucca), *Naerdanen* (Ardennen), *Nyeucasteele* (Newcastle), *Nysele* (Eindsiedeln, Zwitserland), *Oexsten* (Aosta), *Ploimuden* (Plymouth), *Pronau* (Pernau/Pärnu), *Puuts* (Le Puy, Auvergne), *Rooden* (Rhodos), *Rutseele* (La Rochelle), *Rutsemadoene*, *Rotsemadou* of *Rouchema-deel* (Rocamadour), *Santevelde/Champtivelt* (Saint-Inglevert in Pas-de-Calais), *Se(y)ne* (Siena), *Sente Thomaes* (een reïnterpretatie van Sint-Omaars/Saint-Omer), *Sente Emondsberghe* (Bury Saint Edmunds in Suffolk), *Sinte Jans Thonne* (Saint Johnston, nu Perth in Schotland), *Tuwaers* (Tours), *Vrankevoord* (Frankfort/Frankfurt), *Wynsbaden* (Wiesbaden).

Sommige van deze exoniemen, of geadapteerde plaatsnamen, vinden we in onze huidige familienamen terug (6) : *Van Didenhoven*, *van Eggermont/Heggermont* (die wel meestal terug zal gaan op Aigremont in Ennevelin bij Rijsel), *(van) Hinderdael/(van) Inderdael* uit Hintertal (Baden-Württemberg) (7), *Jambloes/Jambroe(r)s/Janbroe(r)s* (uit Gembloux, Ndl. Gembloers), *van Keyzerswaard/van Keyserwer*, *van Litsemborgh/van Litzenburg*, *(van) Noorenberghe/van Oorenberghe*, *van Sintfiet/Zanvit*, *Vryburg*.

Andere voorbeelden zijn : *Aspesslach/Haspesslag(h)/Hespesslagh* uit Asperschlag in Bergheim (Noordrijn-Westfalen), *Sinteleer/Seyteleer* uit Saint-Hilaire (o.m. dep. Nord, Pas-de-Calais, Somme, Seine-et-Oise), *Warmoeskerken* uit Wermelskirchen (Noordrijn-Westfalen), *van Wel-*

(6) De hier besproken en opgesomde familienamen, samen met de hier niet allemaal vermelde varianten, komen uit : F. DEBRABANDERE, *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Brussel, 1993 (verder afgekort : VWF).

(7) Deze verklaring vervangt die in ons *Woordenboek van de familienamen* 733.

(c) *kenhuizen/van Werelyckhuysen* uit Welchenhausen (Rijnland-Palts), *van Zandwijk* uit Sandwich (Kent).

Talrijk zijn vooral de adaptaties van familienamen die over de taalgrens trokken, zowel in de ene als in de andere richting. Een bijzondere plaats nemen daarbij die namen in van immigranten die vanaf ca. 1600 uit Noord-Frankrijk in (vooral) West-Vlaanderen aankwamen, om er de leeggelopen dorpen en leegstaande boerderijen te bevolken (8). Dat veel van die namen nu ondoorzichtig geworden zijn, ligt voor de hand. Doordat ze niet begrepen werden, werden ze verhaspeld en gereïnterpreteerd. *Poblome* is geen « pot blomme (bloem) » maar *Poublant* « bewoner zonder poortrecht » (9). Een familie *Braquaval/Bracaval* trok begin 16de eeuw uit de streek van Moeskroen, waar trouwens de plaats Bracaval ligt, naar de streek van Tielt-Wingene, waar ze nu nog altijd als *Braekevel(d)t* voortleeft (10). *Grison* kan natuurlijk een afleiding zijn van, gris « grijs », maar de Westvlaamse familienaam *Grison/Gryson/Gryzon* is een reïnterpretatie van Gruson, een gemeente in het département du Nord. *Grypdonck* is geen donk-naam, maar moet worden verklaard uit de variant *Grepdon*, die dan weer teruggaat op *Grébodon*, een Romaanse verbogen vorm van de Germaanse naam Gerbodo. *Ryckeboer* is eigenlijk een grafische herïnterpretatie, als « rijke boer », van *Ricquebourg*, een plaatsnaam in het Pas-de-Calais, die eigenlijk homofon is met de Middelnederlandse en Westvlaamse uitspraak van *Ryckeboer*. *Hurtecant*, *-kant*, *Hertecant* zijn te

(8) L. VAN ACKER, *Immigratie van Franstaligen in Westelijk Vlaanderen na 1585*. Biekerf 86 (1986), 113-130.

(9) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Poblome*. De Leiegouw 28 (1986), 318 ; 29 (1987), 386.

(10) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Brae(c)keveld(t)*. De Leiegouw 34 (1992), 237-240.

begrijpen als *Hurtecanne*, d.i. heurte cane « eendenklopper, eendenvanger » (11). *Waterble(e)*, *Waterbl(e)y* is niets anders als *Watteblé(e)*, *Watebled*, Picardisch waste blé, Frans gâte blé « die het graan verkwist », te vergelijken met de Middelvlaamse toenaam 1441 Quistecoren, Brugge (12).

In Romaanse familienamen wisselt de aanloop *de* vaak af met *du* (< de le), b.v. *Dubois/Debois*, *Dubleumortier/Debleumortier*, *Dubreucq/Debreuque*, *Dufaux/Defau* enz. Uiteraard zal dat *du* in Vlaanderen als *de* worden gehoord en als het bepaald lidwoord worden opgevat : *Dubourgh* > *Debourgh* (als « de boerch » uitgesproken), *Dubrocq* > *de Broe(c)k*, *Dubus* > *Debu*, *Duflot* > *de Flo(o)*, *de Flou*, *Dufour* > *Defoer*, *de Foere*, *Dujardin* > *de Gardeyn*, *Duménil* > *de Mennie*, *Dumets* > *de Meijts*, *Dumont* > *de Moen*, *Deplouy(i)* > *de Ploey*, *Dupon(t)* > *de Pondt*, *Duquet* > *de Kee*, *Duwez* > *de Wee*. Omgekeerd werd *De Bruine* in Henegouwen *Dubruine*. Dat het Franse voorzetsel *de* als Nederlands lidwoord werd begrepen, ligt voor de hand : *Debrocq* > *de Broc(k)*, *Dewache* > *de Wasch*. In de uitspraak krijgt het in het Frans onbeklemtoonde *de* in Vlaanderen meestal het Germaanse aanvangsaccent, b.v. 'Delacroix, 'Delagrange, 'Delahousse, 'Delaoutre. In *Deveneyns* < *Defenain* wordt de zelfs « dee » uitgesproken. Zo krijgt de Franse aanloop *du* eveneens een Nederlands aanvangsaccent, in *Dujardin*, *Dumortier*, *Dumoulin*, *Duponcel*, *Duquesnoy*, *Duvosquel* enz.

Ook het Franse bepaald lidwoord geeft problemen, zodat *le* door *la* wordt vervangen : *Lacom(p)te/Laconte* < *Lecomte*, *Lafort* < *Lefort*, *Lagay(e)* < *Legai*, *Lagrou* <

(11) F. DEBRABANDERE, *De familie Hurtekant. Vlaamse Stam* 25 (1989), 63-64.

(12) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Waterblee. Biekerf* 81 (1981), 35-36.

Legros, Lapère < *Lepère*, *Lasat* < *Lechat*, *Laseur(e)*/
Lazeure < *Leseur(re)*.

In de omgekeerde richting bezorgt het Nederlandse voorzetsel *van* aan Franstaligen heel wat moeilijkheden. Aangezien *van* door een Franstalige niet als een voorzetsel herkend wordt, wordt deze *van*-aanloop aan de naam geagglutineerd : *Vandôme* < *van Domme*/*van Damme*, *Vanduille* < *van de Wiele*, *Vanèk* < *van Hecke*, *Vanequaire* < *van de Keere*, *Vanèse* < *van Esse*, *Vanicat(t)e* < *van Eeckhoute*, *Vaniscotte* < *van Isschot*, *Vanné* < *van Hee*, *Vannelle* < *van Helle*, *Vannuse* < *van Huise*, *Vano(o)f* < *van Hove*, *Vany* < *van Hie*. De aanloop *van der* — bij vrouwelijke plaatsnamen — wordt door metathesis *vandre*. Voor een klinker kan het ook gewoon een samen-trekking tot *vandr* zijn, zoals in *Vandresse* < *Van der Esse*. Vbb. : *Vandrebeck* < *van der Beke*, *Vandrefosse* < *van der Fosse*, *Vandremersch* < *van der Meersch*, *Vandrestin* < *van der Steen*, *Vandrestranten* < *van der Straten*, *Vandrevelle* < *van der Velde*, *Vandroth* < *van de Rote*, *Vandrouf* < *van der Hoef*. Het spectaculairste voorbeeld waarin het voorzetsel *van* onherkenbaar geworden is, is ongetwijfeld dat van de Waalse familienamen *Vasamuliet(te)*, *Vasamillet(te)*, *Vasamuliet(te)*, *Vashamilliette*, *Vassamil(l)et*, *Vassamuliet*, *Vassanillet*, *Wasamuliat*, over *Samuliet*, *van Zanduliet* uit *van Zandvliet* (13). Vaak ook wordt de Nederlandse (stemhebbende) *v* als *w* begrepen en geschreven : *Wanaverbecq(ue)* < *van Haverbeke*, *Wanbergue*, *Wandenberg* < *van den Berge*, *Wandercruysen* < *van der Cruysen*, *Wanderpepen* < *van der Pijpen*, *Wanderstein* < *van der Steen*, *Wanderstrick* < *van der Streek*, *Wandervelle* < *van der Velde*, *Wandervorde*, *Wan-*

(13) J. GERMAIN, *Le nom de famille Vasamuliet ou les avatars d'un nom de famille flamand en Wallonie. Les dialectes de Wallonie* 13 (1985), 127-134.

devoir < van der Voorde, *Wandewaeter* < van de Water, *Wandewalle* < van de Walle, *Wandewinckelle* < van de Winkel, *Wandewoestyne* < van de Woestyne, *Wanduicq* < van Dyck, *Wandwingor* < van de Wijngaert, *Wannebroucq* < van den Brouck, *Wanecq* < van Hecke, *Wanekem* < van Eukem, *Wanesse* < van Esse, *Wangoothem* < van Goethem, *Wanham* < van Ham, *Wan Meenen* < van Meenen, *Wanpoutre* < van der Poorte, *Wansc(h)oor* < van Schoor, *Wanuf(f)el* < van Huffel, *Wanwert* < van Weert, *Wanwinckue* < van de Winckel enz. Het omgekeerde komt ook voor. Een Romaanse met *Wan-* beginnende naam wordt als *van*-naam opgevat. Zo werd *Wangermez* als *Vangermeersch* gereïnterpreteerd (14). *Wamberchies*, naar de plaatsnaam *Wambrechies* (Nord), werd tot *Vanbercie*, *Vanbercy*, *Vanbergie*, *Vanbersie*, *Vanbersy*, *Vanberzy*.

De adaptaties zijn uiteraard menigvoud. Ik noem er slechts enkele uit de talloze : *Boerewaard*, *-waard* is ongetwijfeld een volksetymologische herinterpretatie van de Picardische naam *Beaureward*, die beantwoordt aan Fr. *Beauregard* « mooi uitzicht » ; *De Bunne*, *Debun(n)e* of *Debeunne* uit *Debuigne/Debeugny* ; *Cinjaere* is over *Cingniaert* uit *Caignaert* « cagnard » ontstaan ; *Dicquemare* is samengetrokken uit *Dequinnemare* ; *Esschentier*, *Heschentier* is een verhaspeling van *E(y)ssartier* « rooier » ; *de Goeyse* is een adaptatie van de Picardische familienaam *Legouge* ; *G(h)yssaert* is niet een *-aard*-afleiding van de Germaanse voornaam *Gijs*, maar een adaptatie van de Franse familienaam *Guissard*, die dan wel weer op een Germaanse naam teruggaat (15) ; *Harrebomee* is een vernederlandste spelling voor de plaatsnaam *Her-*

(14) F. DEBRABANDERE, *Van Wangermez tot Van Germe(e)rsch*. *Vlaamse Stam* 24 (1988), 387-388.

(15) F. DEBRABANDERE, *De familienaam G(h)yssaert*. *Vlaamse Stam* 30 (1994), 57.

baumez ; *Millekam*, *Milikan*, *Millecaen* en *Melecaen* zijn grafieën van *Millecamps*, d.i. mi les camps « te midden van de velden » (16) ; zijn *Pabbruwe(e)*, *Pambreu*, *Pomb(e)reu*, *Padbrugge* al onherkenbaar, in de volksetymologische vormen *Platbrood(t)*, *Platrood* en de verhaspeling *Platbroob* herkent niemand nog de plaatsnaam Pabbrue, Padbrue, Padinbruec, een picardisering van Paddebroek (17) ; de expressionistische schilder Constant *Permeke* stamt uit Prêmesques (Nord) ; *Scherjon* gaat terug op *Scourion*, d.i. Oudpicardisch *secourjon*, Frans *escourgeon* « wintergerst » ; *Sweron* is niets anders als *Soiron*, een plaatsnaam in de provincie Luik ; in *Sched(e)in* is de *sk* van *Squedin* vernederlandst, d.i. de plaatsnaam *Sequedin* (Nord) ; *Tasten(h)oy(e)*, *Tastenoë* is heel waarschijnlijk terug te voeren tot *Tassignon* ; *Verdruye* ziet er volkomen autochtoon Nederlands uit, maar toch is het een aanpassing van een plaatsnaam *Verde Rue* « groene straat » ; dat *Verbreyt* een Westvlaamse verhaspeling is van *Marbaix*, is natuurlijk alleen langs genealogische weg te achterhalen.

Dat familienamen vroeger ook vertaald werden, is geen geheim. De Henegouwse musicus *Josquin Desprez* (†1521) is in Vlaanderen evenzeer bekend als *Jooskin van der Weyden*, hoewel aan die naam eigenlijk veeleer *van der Meersch* beantwoordt. *Rogier van der Weyden* (ca. 1400-1464) heette ook *Roger de la Pasture*. Zo werd *Delrue* vertaald tot *van der Rue*, wat uiteindelijk *Verrue* werd ; zo gaat *Verroken* uit *van der Roken* eigenlijk op Picardisch *de le Roke* terug. Omgekeerd is *Delgatte* vaak

(16) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Millecamp(s)*. *De Leiegouw* 35 (1993), 351-354.

(17) H.J. PABBRUWE, *De herkomst van de familie Pabbruwe*. *Nederlandse Leeuw* 1985, 81-85. — F. DEBRABANDERE, *De familienaam Pabbruwe*. *Vlaamse Stam* 23 (1987), 472, 526.

vertaald uit *van den Gate* en toen ene *Delgat* weer naar Vlaanderen kwam, werd die weer genaturaliseerd als *D(e)ylgat*. *Delacre* is een vertaling van *Van den Acker*.

Suffixen worden aangepast. Het Ndl. achtervoegsel -aar, in het Brabants -eer, wordt ten zuiden van onze taalgrens als het nagenoeg homofone -air(e) opgevat. *De Brakeleer* werd zo tot *Broquelaire* verwaald (zie ook beneden), *de Schuyf(f)eleer* werd *Scuf(f)laire*, *Scouf(f)laire*, *Scauf(f)laire*. Het suffix -er(e) (met doffe e) krijgt bij Franstaligen vaak een « accent grave », waardoor het -ère wordt en dus als « aire » uitgesproken worden. Zo heette *De Brouckère* oorspronkelijk eigenlijk *De Brouckere* en *De Brabandere* wordt door een dertigtal Belgen al *De Brabandère* geschreven en uitgesproken. Een andere adaptatie bestaat erin dat het Ndl. suffix -ere (doffe e) de Waalse klankwetten ondergaat. Dan wordt -kre tot -k, -tre tot -t gereduceerd, net zoals dat met de Waalse woorden zelf gebeurd is, b.v. prop « propre », mèt « mettre », angk « encre » enz. Zo begrijpen we de familienaam *Lebacq* uit *De Back(e)re* (18), *Leruitte* uit *De Ruit(e)re*, *Lezaack* (misschien) uit *De Saegere*.

Ook Duitse namen werden aangepast. *Hundertlot* werd *Hongerloot*. *Hutsema(i)kers*, *Hutzema(e)kers* gaat terug tot Nederduits Hultschenmaker « klompenmaker ». *Sigin* en *Sichi(e)n* stammen af van een Duitser die eigenlijk Sicking heette, een patroniem afgeleid van Sicke, een bakervorm van een sigi-naam (19). *Sustronck/Soestronck* is ongetwijfeld de Duitse familienaam *Süßtrunk*. De Hongaarse familienaam *Farkas* werd in West-Vlaanderen

(18) J. HERBILLON, *Noms de famille Delacre, Diongre, Lebacq et autres romansations*. *La Vie wallonne* 1974, 1275-1276.

(19) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Sigin of Sichi(e)n*. *Vlaamse Stam* 30 (1994).

Verrecas. En de Spaanse familienaam *Gonzales* werd in Vlaanderen tot *Ansaelens* aangepast (20).

Veel van deze adaptaties zijn achteraf wel te begrijpen, maar zelden te voorzien, omdat ze niet te beregelen zijn. Toch onttrekken ze zich niet helemaal aan regels en is er in veel gevallen toch wel een systeem te ontdekken.

De klinkers zijn uiteraard het veranderlijkste deel van de taal, dus ook van eigennamen. Vooral voortonige klinkers worden in het Nederlands — met zijn aanvangsaccent — vervangen door andere, vollere klinkers, zodat we van voortonige verzwaring kunnen spreken. Onze dialecten geven daar voldoende voorbeelden van *arloozje* « horloge », *accasie* « occasie », *maziek* « muziek », *bagine* « begijn », *darekteur* « directeur », *saldoot* « soldaat » enz. Zo krijgen we naast *Rossel* ook *Rassel* en *Russel*. Naast *Rossau(w)* is er een verdoft *Ressauw*, maar ook versterkt *Rassouw*, *Rysouw*, *Riessauw*, en naast *Rosseeuw* is er *Risseeuw* (21). Naast *Roosemon(d)t* zijn er *Rasmond* en *Rusmont*. *Moreel* wordt *Mareel* (22) en *Maurice* kan *Marijsse* worden (23).

Franse woorden en namen op *-ier* en *-ière* worden in de Vlaamse dialecten gewoonlijk met « ier » [i:r] en « iere » uitgesproken. Dit is niet altijd spellinguitspraak, maar veeleer te verklaren door de Picardische uitspraak die op het gehoor af overgenomen werd. Pierre wordt in het Westvlaams « piere » uitgesproken, net zoals in de familienaam *Pire*. Bekend is de Kortrijkse « assiete », met

(20) Dit werd me intussen vriendelijk meegedeeld door F. Bonte uit Asselbroek. In mijn VWF had ik de naam ten onrechte als een variant van Anseele opgevat.

(21) P.J. MEERTENS, *Zeeuwse familienamen*, Naarden, 1947, 125, 129.

(22) F. DEBRABANDERE, *Van Moreel tot Mareel*. *Biekorf* 64 (1964), 72-73.

(23) F. DEBRABANDERE, *Van Maurice tot Marijsse*. *De Leiegouw* 24 (1982), 201-203.

lange [i:]. En als we als kind zeiden : « 'k zou liever dit of dat... », antwoordde moeder vaak in het Kortrijks : « ne liever es nen (h)aze », waarmee ze « un lièvre » bedoelde. Zo begrijpen we dat *Parmentier* als « 'parmentier » uitgesproken wordt. Zo begrijpen we *Vinckier* uit *Delvinquièrre* (24) en *Callewier* uit de plaatsnaam *Cail-louière* (25). *Ducellier* werd als *Dusselier* geschreven en gesproken.

Wel spellinguitspraak is de Nederlandse uitspraak *et* (zoals in Ndl. vet, met, pet) van het Franse diminutief-suffix *-et*, in b.v. *Bon(c)quet*, *Follet*, *Mollet*, *Nollet*, *Pollet*. Franse spellinguitspraak is natuurlijk *Boël* voor *Boel*, *Soëns* voor *Soens*, *Sioëns* voor *Sioens* en « huit cents truites » voor *Huysentruit*. *Dehuit* is dan ook geen vertaling van *Van Acht*, maar een Waalse reïnterpretatie van *Dewit*.

De Franse uitgang *-on* wordt in het Nederlands normaal *-oen*, b.v. limoen « limon », visioen « vision », blazen « blason ». In familienamen krijgen we dan eveneens *-oen* in *Camoen* uit *Camon*, *Demoen* uit *Dumon*, *Ossilioen* uit *Orsillon/Rossill(i)on*. Maar daarnaast is er een ontwikkeling tot *-uun*, *-uin*. Frans *oignon* werd Middelnederlands *onioen*, maar ook *anjuun*, wat weerspiegeld wordt in b.v. Westvlaams « andzjoen » (Kortrijk) naast « azjuun » (Brugge), Zuidnederlands *ajuin* « ui ». Zo begrijpen we *Cap(p)oen* naast *Cap(p)uyns* en *Pardoen(s)* « pardon » naast *Parduyns*. Als *-on* in de geschreven vorm ongewijzigd gebleven is, dan wordt toch de uitspraak aangepast, in het dialect als *-ong*, in verzorgd taalgebruik als *-on*,

(24) F. DEBRABANDERE, *Van Delvinquièrre tot Vin(c)kier*. *De Leiegouw* 33 (1991), 343-344.

(25) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Callewier*. *De Leiegouw* 21 (1979), 390.

b.v. *Carton* « karton(g) », *Dumon* « dumon(g) », *Ramon* « ramon(g) ».

De Franse *-oi* wordt in het Nederlands lange *o*, in de dialecten een scherplange *o*, b.v. *exploot* « exploit », *rekwisitoor* « réquisitoire », dial. *devoor* « devoir », *boote* « boite ». De familienaam *Bourgeois* werd zo *Bourgoo*, *Borgo(o)*, *François* werd *Fransoo*, *Franchoo*, *Lenoir* werd *Lenoor*, *Lorthiois* werd *Lathioor*, *Lodrioor* (zie boven). Hypercorrect is de familienaam van de Vlaamse componist Peter Benoit (1834-1901), die eigenlijk afstamt van de Waregemse familie Mannoot (26). De naam werd Menoot en door wisseling van de bilabialen *m/b* Benoot en ten slotte hypercorrect verfranst en gereïnterpreteerd tot Benoit. Analog is de Waalse adaptatie van *Stekeldoren* tot *Steigueldoir*. Zo werd een Westvlaamse *Van Zwijnvoorde* in Noord-Frankrijk als *Sandevoir* verfranst (27).

Het Franse (*e*)*au* wordt in het Frans nu als « *o* » uitgesproken, maar ooit was het een drie- of tweeklank. Ook hier is adaptatie tot *-auw* in onze familienamen niet aan spellinguitspraak toe te schrijven : *Caljouw* < *Caillaux*, *Defauw* < *Defau*, *Deprouw* < *Despreaux*, *Dermauw* < *Dermeaux*, *Lapauw* < *Lapeau*, *Lie(ve)vrouw* < *Levrouw* < *Levreau*, *Minjauw* < *Migneau*, *Voermantrouw* < *Fourmantreau*, *Wildemauwe* < *Willemeau*. Picardisch *-iau* was evenwel duidelijk een drieklank en werd ongeveer als « *iêw* » gerealiseerd, zodat dergelijke namen in Vlaanderen met *-eeuw* werden gehoord en overgenomen : *Beeuw*-

(26) J. GHYSSAERT-J. SOETE, *Het voorgeslacht van Peter Benoit. Ons Heem* 10 (1952), 19-29.

(27) Vriendelijk meegedeeld door Patrick Sandevoir uit Bagnols-sur-Cèze (Gard). In mijn VWF had ik de naam letterlijk opgevat als « sans devoir », wat nu duidelijk volksetymologie blijkt te zijn.

saert < *Beausart* (28), *Calleeuw* < *Cailliau*, *Catteeuw* < *Cattiau*, *Depreeuw* < (*de*) *Priau*, *Derveeuw* < *Derviaux*, *Moreeuw* < *Moriau*, *Platteeuw* < *Platieau*, *Rosseeuw* < *Rossieau*, *Watteeuw* < *Wattiau*.

Op dezelfde manier werd *-eu* tot *-eeuw* : *Laleeuw(e)* / *Delaleeuw(e)* < *Delaleu* (29) ; *-ieu* tot *-ieeuw* : *Deriew* < *Durieu*, *Fiew(s)* < *Fieu(x)*, *Siew(s)* < *Sieu(x)* (30).

Dat Frans *ée* oorspronkelijk een tweeklank was, blijkt uit de adaptatie als *-eie* in het Westvlaams (b.v. karweie « corvée »), net als in de familienaam (*van de*) *Caveye* tgo. Fr. *Cavée*. Frans *é* werd *ei*, b.v. in *Hosdey* < *Hocedez* (31), net als het diminutiefsuffix *-et* : *Cossey* < *Cosset*. Dit *-et* werd ook wel *-eit*, zoals in *Beheyt* < *Ba(i)et* (32). Ook *ai* werd *ei* : *Polleveys*, *Pollefeys* < *Pollevaiche* (33). Aldus ook *ein* uit Fr. (*a*)*in* : *Keynsabyl* < *Quinzebilles* (34), *Fonteyne* < *Fontaine*.

Dat ook sommige medeklinkers aangepast worden, spreekt vanzelf. De Franse occlusieve *g* wordt in het Nederlands als fricatieve *g* gerealiseerd ; b.v. garage, guirlande, dial. garsong « garçon ». Ook Romaanse familienaamen met *g* worden bijgevolg met een spirans uitgesproken : *De Gaulle* « de gole », *Gaill(i)ard* « gajaar, galjaart ». *Gesquière*, *Gaquierre* wordt dus *Gekiere*. Ook de

(28) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Beeuwsaert*. *De Leiegouw* 23 (1981), 119-120.

(29) F. DEBRABANDERE, *Alloo, Lalloo en Laleuwe*. *De Leiegouw* 26 (1984), 119-120.

(30) F. DEBRABANDERE, *Fiew(s) en Siew(s)*. *De Leiegouw* 24 (1982), 107-108.

(31) F. DEBRABANDERE, *Hosdey en Hospied*. *De Leiegouw* 24 (1982), 109-111.

(32) W. BEELE, *Nogmaals de familienaam Beheyt*. *De Leiegouw* 33 (1991), 83-86. — F. DEBRABANDERE, *ibid.* 87-88.

(33) F. DEBRABANDERE, *De familienaamen Pollefeys en Pollefeyt*. *De Leiegouw* 31 (1989), 256-258.

(34) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Kinsabil-Key(n)sabyl*. *Vlaamse Stam* 25 (1990), 360.

naam *Claude* wordt *G(e)laude*, aangezien deze naam in het Frans « glode » wordt uitgesproken, net zoals in reine *claude*, die dan in het Westvlaams heel klankwettig « rin-neglode » wordt (35).

De Franse palatale fricatief *ch* wordt in onze dialecten meestal *s*, b.v. *Sarel* voor *Charles*. Zo verklaren we de familienamen *Salandre* < *Chalandre*, *Sarlet/Serlet* uit *Charlet/Cherlet*, *Sarion* < *Charrion*, *Sarlie* < *Charlie(r)*, *Allosserie* < *Hallocherie*. Parallel hiermee wordt de stemhebbende palatale fricatief *g* (in *ge-*, *gi-*, *j*) tot *z*, b.v. dial. zatte « jatte », *Zezeff* voor *Joseph*, *Zeraar* voor *Gérard*. In familienamen wordt *Gérard* bijgevolg ook *Zerar(d)*, soms verscherpt tot *Serar*. *Sacoor* kan daarom waarschijnlijk tot *Jaucourt* of *Jeancourt* teruggebracht worden. *Lowaise/Lawaise*, verscherpt tot *Lawaisse*, gaat terug tot *Loua(i)ge*, d.i. *Le Wage* (36). De Franse *ch* werd ook hypercorrect *sch*, aangezien de *sj*-klank in het Duits « sch » geschreven wordt en in veel Westvlaamse dialecten de « sch » ongeveer als « sj » wordt uitgesproken. Zo begrijpen we *Alloscherie* < *Hallocherie*, *Schaballie* < **Chabaille*, *Schabanel* < *Chabanel*, *Schalbert* < *Chalbert*, *Schallier* < *Cha(r)lier*, *Scharley* < *Charlet*.

De Franse *l* mouillé of gemouilleerde *l* wordt in het Oostvlaams *ld*, bv. schaalde « schalie, uit Oudfrans *escaille* », medaalde « médaille », famielde « famille », bielde « bille ». Dit gegeven bezorgt ons de verklaring voor de volgende, inderdaad hoofdzakelijk Oostvlaamse familienamen : *Batailde* < *Bataille*, *van der Coilden/van der Coelden* naast Westvlaams *van Coillie/Vercoille/Ver-couill(i)e* naar een plaatsnaam *coille* « heuveltje », *Cor-*

(35) F. DEBRABANDERE, *De naam G(e)laude*. *Naamkunde* 4 (1972), 333-335.

(36) F. DEBRABANDERE, *Nogmaals Lo(u)ag(i)e. Of Wago versus Le Wa(i)ge*. *Vlaamse Stam* 28 (1992), 511-514.

n(e)ilde < *Corneille*, *Mabilde* < *Mabille*, *Menilde* < *Ménille*, *Merveilde*/*Mervi(e)lde*/*Mervijlde* < *Merveille*, *Noreilde* < *Aureille* (Aurelius), *Vanderaspolden*/*van de Spailden* < *Vanderaspaille* (37), *Saldiën* uit Mnl. *saelge*, *Sibilde* < *Sibille* (Sibilia) (38), *Wildemauw(e)* uit de Henegouwse plaatsnaam *Willemeau* (39).

Vanzelfsprekend zijn vreemde namen meer nog dan eigen namen onderhevig aan alle mogelijke « grammatische figuren ». Afstandsmetathesis in *Lobbestael* uit *L'Hospital* (40); paragogische (wellicht hypercorrecte) *t* in *Lagast* uit *Lagace*; prothetische *s* in *Spyckerelle* < *Picarelle* (41), *Spinsemaille* < *Pincemaille*; *Swartele(e)* < *Wathelet*; wisseling van *rn/rm*, vgl. *van Doorne*/*van Doorme*, in *Bermijn*/*Bruurmijn* < *Bernier*; wisseling van de labialen *p/f*, vooral in de combinatie *pl/fl*, *pr/fr*, vgl. dial. *fleurus* « pleuritis », *Flutol* « Pluto(l) », *prut*/*frut* « cichorei », *Prilde* « Pharaïlde », vandaar ook *Philisijn* uit *de Pillecijn* < *Pélissier*; en waarschijnlijk gaat *Firlefijn*/*Fierlefyn* terug op *Philippin* (42).

Een hele bijzondere plaats moeten we inruimen voor het zo frequente verschijnsel van epenthesis, vooral van nasalen (vgl. dial. *pampier* « papier »), maar ook van liquidae (vgl. dial. *kornijn* « konijn », *moltrasse* « matras », *pluumsteen* « puimsteen »). Uit de talloze voorbeelden kunnen we hier slechts een kleine keuze

(37) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Verspaille. De Leiegouw* 25 (1983), 208-210.

(38) F. DEBRABANDERE, *Familienamen met -ld- in West- en Oost-Vlaanderen*, in *Hulde-album prof. dr. Marcel Hoebeke*, 1985, 63-70.

(39) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Wildemauw(e). Naamkunde* 20 (1988), 164-165; *Vlaamse Stam* 23 (1987), 559.

(40) F. DEBRABANDERE, *Nogmaals Lobbestael. Naamkunde* 22 (1990), 183-186.

(41) F. DEBRABANDERE, *Pycarelle en Spyckerelle*, in *Gedenkboek Michiel Mispelon*, 1982, 101-105.

(42) In het *Woordenboek* hebben we een andere hypothese gegeven, die we nu niet meer waarschijnlijk achten.

maken : *Bon(c)quet* < *Bocquet/Bosquet* (43), *van den Cantoore* < *Decatoire*, *Carsau(w)* < *Casseau*, *Cartry* < *Catry*, *Cartrysse* < *Catrysse*, *Cruveiller|Crivilliers|Curveiller* < *Cuvelier*, *Darchicourt* en *Dansercoer* < *Dachicourt*, *Demadrille* < *Demadrille*, *Dertho(o)* < *Duthoo*, *Dutoit*, *Frempong|Frimpong* < *Fraipont*, *Gardebled|Gandibleu(x)* < *Gâteblé*, *Gainvorst(e)* < *Gevaerts*, *Grim(m)onpon(t)* < *Grimaupont*, *Hontelé* < *Autelet*, *Leemrijse* < *Lemyze* (Fr. le Mige), *Monbaliu* < *Maubailli* (44), *Moncaré* < *Maucarré* (45), *Monconduit* < *Mauconduit*, *Nonckreman* < *Nokerman*, *Pambreu* < *Pabbrue* (zie boven), *Pincket* < *Piquet*, *Pintelon* < *Pétillon* (46), *Premereur* < *Pommereur* < *Pommeroeul*, *Rinclin* < *Riklin* < *Ryckelynck*, *Schandevyl* < *Chadeville*, *van Semmertier* uit *Semoutiers* (Haute-Marne), *Sengier*, *Senzier*, *Sergier*, *Cherchie* < *Ségier|Sigier* (47), *Steingueldoior* < *Stekeldoren*, *Swartele(e)|Zwartelé* < *Wathelet*, *Vonkenberg* < *Fauquembergue*, *Wantelet* < *Wauthélet*, *War(i)ginaire* < *Waegeneere*.

Dat vreemde en onbegrepen namen aanleiding geven tot volksetymologische reïnterpretatie, spreekt vanzelf. Boven kwamen daar al voorbeelden van voor (*Benoit*, *Braekevelt*, *Gardebled*, *van den Cantoore*, *Hongerloot*). *De Saintmortier* is b.v. een herinterpretatie van de plaatsnaam *Semoutiers* (Haute-Marne), met daarbij nog een epenthetische r. *Raedschelders/Raatschelders* is eigen-

(43) F. DEBRABANDERE, *Van Bosquet tot Beheyd(t)*. *De Leiegouw* 32 (1990), 451-455.

(44) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Monbaliu*. *De Leiegouw* 31 (1989), 351-354.

(45) W. BEELE, *Monca rey en Monkerhey*. *Naamkunde* 18 (1986), 137-140.

(46) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Pintelon*. *De Leiegouw* 22 (1980), 423-425.

(47) F. DEBRABANDERE, *De naamkundige nazaten van Zeger*. *De Leiegouw* 35 (1993), 75-82.

lijk de Duitse familienaam *Rotschilder* (48). Twee duidelijke voorbeelden van namen die na het overschrijden van de taalgrens een andere taalgedaante aannemen, zijn *Van Germeersch* uit *Wangermez* (zie boven) en *Brunclair*. Deze laatste vertoont een epentethische n en gaat terug op *Broquelaire*, een Romaanse spelling voor de Brabantse uitspraak van *De Brakeleer* (49).

De meeste nog onverklaarde en duistere familienamen zijn dan ook o.i. verhaspelingen en herinterpretaties. Het komt er bij zulke namen op aan de oorspronkelijke naam te ontdekken en dat kan meestal alleen langs genealogische weg. Alleen maar op die manier kun je b.v. te weten komen dat *Verbreyt* op *Marbaix* teruggaat. In 1991 publiceerden we (50) een lijst onverklaarde familienamen. Vele van die namen zijn intussen verklaard, maar de meeste zijn duister gebleven. Ik noem slechts enkele voorbeelden : Alisch, Ardou(i)llie, Arleqeeuw, Arslijder, Barridez, Bearelle, Bomberen/Bomberna, Bontenbal, Bournorck, Ceenaeme, van Joenerboey, Klewais, Lavand'homme, Semeese, Somersbaep, Vandeloise, Wijckstandt enz. We kunnen hier alleen maar onze oproep herhalen om ons zoveel mogelijk genealogische informatie over dergelijke duistere namen te bezorgen, zodat bij een verbeterde uitgave van het *Woordenboek van de familienamen* — die wij ons voornemen — het aantal duistere en onverklaarde gevallen tot een minimum beperkt wordt.

F. DEBRABANDERE

(48) F. DEBRABANDERE, *De familienaam Raedschelders. Vlaamse Stam* 28 (1992), 453-454.

(49) F. DEBRABANDERE, *Van De Brakeleer tot Brunclair. Naamkunde* 24 (1992), 202-204.

(50) F. DEBRABANDERE, *Nog onverklaarde familienamen. Naamkunde* 23 (1991), 201-209; *Vlaamse Stam* 27 (1991), 11-18.